

BOLALAR NUTQINING RIVOJLANISHIDA ATROF MUHIT VA OILANING AHAMIYATI

Voxobova Munira

Namangan davlat pedagogika instituti oqituvchisi

Turg'unbayeva Shoxistaxon

Maxsus pedagogika yo`nalishi 1-bosqich talabasi

Annotatsiya

Ushbu maqolada bolalar nutqining rivojlanishi, nutq rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda bolalar nutqining rivojlanishida oila va ijtimoiy muhitning ta'siri haqida ma'lumotlar berilgan, tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: bola, nutq, oila, munit, qo'rquv, go'daklik, bog'cha, kichik maktab Yoshi.

Bolalarning kamol topib ulg'ayishidagi va yetuk shaxs sifatida namoyon bo'lishidagi eng asosiy omillardan biri bola nutqining rivojlanishidir . Bola nutqining rivojlanishida atrof muhitning va oilaning o'rni birdek ahamiyatli .

Bolalarni tevarak-atrof bilan tanishtirish , ularni narsa va hodisalarni idrok etishga, o'zini qiziqtirgan masalalar to'g'risida fikr yuritishga , o'ylashga , nutqini o'stirishga yordam beradi . Ularning nutqini rivojlantirishda atrof muhitdagi narsalarni turli sezgi a'zolari ta'sirida sezish ham yordam beradi .

Bolalar nutqining rivojlanishida oilaning ahamiyati. Bola to tug'ilguncha onasi bilan o'zaro jismonan kindik orqali bog'langan bo'lsa , tug'ilgach uch yoshga kirguncha ona va bola psixologik jihatdan o'zaro kindik bilan bog'langan bo'ladi , ya'ni onadagi har qanday holat: stress , tushkunlik yoki aksincha, ko'tarinki kayfiyat bolaning nutqiga ta'sir ko'rsatmasdan qolmaydi. Onaning nafaqat kayfiyati , balki uning iste'mol qilgan: taomi , alkagol vositalari , bilib-bilmay ichgan dorilari ham farzandning har tomonlama rivojlanishiga ta'sir .

Nutq tug'ma bo'lmaydi , bola tug'ilganidan so'ng rivojlanadi . Bolalarning nutqi oila a'zolarining ta'sirida shakllanadi , ya'ni bola eshitgan so'zlarini ularga taqlid qilib qaytaradi , shuning uchun nutqqa alohida e'tibor berish kerak . Bolaning nutqi uning atrofidagi insonlar ta'sirida rivojlanadi . So'zlarni talaffuzida aniq , ravon , to'g'ri talaffuz etish zarur . Bola tug'ilganidan so'ng yig'laydi , qichqirdi , lekin bu nutq emas . Go'dak ikki haftalik davrida eshitilgan tovushga e'tibor beradi . Bir oylik davrida bolani alla aytib tinchlantirish mumkin . Ikki oylik davr gu-gulash , uch oylikda esa bog'inlarni aytadi .Besh oylikda tovushlarni eshitib , taqlid qilishga harakat qiladi . Olti oyligida taqlid qiladi . Mana shu tarzda bola oila a'zolaridan gapirishni o'rganadi .

Bolani yoshligidan boshlab nutqini to'g'ri rivojlantirish uchun ota-onalar quyidagilarga amal qilish kerak:

- fikrini eshitish;
- qattiq gapirmaslik;
- kulib , muloyim ohangda so'zlash;
- bolaning yoshiga mos va qiziqishlarini inobatga olgan holda suhbatlashish;
- kattalar o'zlarining fikrlarini , gaplarini bolaga o'tkazishga harakat qilmasliklari kerak;
- bolani atrof muhitdan va do'stlaridan ajratmaslik kerak;
- bola yonida boshqalar bilan urishmaslik , qo'pol so'zlamaslik kerak;

Agar quyidagilarga amal qilinmasa nutq yetarlicha rivojlanmaydi , natijada bolaning so'z boyligi kambag'allashadi , tengdoshlaridan ajralib qoladi ,rivojlanishda ulardan ortda qoladi, malumotlarni yaxshi o'zlashtira olmaydi , jur'atsiz va qo'rqqoq bo'lib voyaga yetadi. Oila a'zolarining bolaga qattiq baqirishi , urishishi yoki bir-birlariga shunday muomala qilishlari bolaning qisqa vaqtga yoki butunlay gapirmasligiga sabab bo'lishi mumkin . Qo'rquv bolaning nutqida duduqlanishga yoki boshqa kamchiliklarga ham sabab bo'lishi mumkin . Bolalar nutqining rivojlanishida atrof muhit ham oila a'zolari ham o'z ta'sirini ko'rsatadi .

Bolalar nutqining rivojlanayotgan davrida ,asosan , bog'cha yoki kichik maktab yoshida ota-onalar farzandlariga ko'proq e'tibor berishlari kerak . Ularning nutqida ba'zi nuqsonlar mavjud bo'lsa buning oldini olish zarur. Ko'pchilik bolalar nutqida sh , ch , g , k , b , p , r , j , z , s tovushlarining talaffuzi buzilishi kuzatiladi . Bunday paytda oila a'zolari logopedga murojaat qilishlari kerak . Oila a'zolarining o'zlari ham bolaning nutqidagi kamchilikni bartaraf etishga yordam berishlari lozim .Buni uyda turli o'yinlar yordamida amalga oshiriladi . Masalan: bola r undosh tovushini ayta olmasa , r tovushi o'rniga ko'pincha l , y , g' tovushini aytishi yoki umuman tovushni talaffuz etmasa , r tovushi mavjud bo'lgan qurbaqa yoki traktor rasmni yoki o'yinchog'ini qo'lga olib bu nima ? , qanday ovoz chiqaradi ? deb boladan so'rash kerak .

Bola dastlab qurbaqa so'zini qur-qur-... tarzida , keyinchalik esa qurbaqa tarzida aytadi. Agar sh undosh tovushini ayta olmasa , yashash so'zini yasash tarzida talaffuz etish bolalar va hattoki kattalar nutqida ham uchraydi . Bu holat ko'pincha kattalarda charchagan paytlarda yuz beradi , ular o'z ustlarida ko'proq ishlashlari lozim , bolalar bilan esa mutaxassislar va oila a'zolari ishlashlari kerak . Bolaga shaftolini ko'rsatib bu nima ? deb so'rash mumkin yoki sh tovushi mavjud bo'lgan biror she'r , qo'shiq , tez aytishni aytirish kerak . O'yin va mashg'ulotlarni bolaning qiziqishlariga qarab tanlash zarur .

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M. Asqarova , S. Matchonov "Kichik yoshdagi bolalar nutqini o'stirish" Toshkent "O'zbekiston" 2001
2. Shohista Toshpo'latova , Fotima Qodirova , Nargiza Kayumova , Malohat A'zamova "Maktabgacha pedagogika" Toshkent "Tafakkur" 2019 .
3. Л.С.Выгодский. Развитие высших психических функций. М. 1976.
4. 15. Mavlonova, O.To'rayeva, Murodov. «Pedagogika». O'qituvchi. 2000.
5. Л.Р.Мўминова, М.Ю.Аюпова. “Логопедия”, Тошкент, 1993.
6. Е.Л.Крутий. “Волшебная логопедия”, Столкер, 1999. 3. О.В.Провдина. “Логопедия”, Москва, 1977.
7. Po'latova P.M. Maxsus pedagogika: Oligofrenopedagogika /P.M.Po'latova.-T.: G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2005. 224 b.
8. Г.А.Волкова. “Логопедическая ритмика”, Москва, 1985.